

наявних статей щодо пам'яток Сімферополя, Алушти, Бахчисарайського, Білогірського та Кіровського районів, міст Євпаторії та Керчі.

Протягом останніх років виявлялися й уточнювалась інформація про пам'ятки для приведення у відповідність до методичних рекомендацій Головної Редколегії «Зводу пам'яток історії та культури України», статей із розділу «Історія» щодо пам'яток Сімферополя, з розділу «Архітектура» щодо пам'яток Євпаторійського району [8]. Уточнюється «Зведений словник об'єктів культурної спадщини Автономної Республіки Крим», підготовлена «Вступна стаття» до кримського тому «Зводу», включно з розділами «Пам'ятки археології», «Пам'ятки містобудування та архітектури», «Пам'ятки історії та монументального мистецтва», «Пам'яткоохоронна діяльність у Автономній Республіці Крим» [9].

У 2005 р. створено Кримське відділення Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК (керівник А.А.Непомнящий). У своїй діяльності відділення активно співпрацює з Кримською республіканською організацією УТОПШК, Рескомітетом, провідними вищими навчальними закладами автономії, Науковим центром історико-краєзнавчих досліджень та «Зводу пам'яток України в АРК» [10]. Упродовж останніх років співробітники Кримського відділення Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК взяли участь у багатьох наукових і науково-практичних конференціях, присвячених проблемам охорони культурної спадщини. Разом із Кримською республіканською організацією УТОПШК та Науковим центром історико-краєзнавчих досліджень та «Зводу пам'яток України в АРК» на фасадах деяких пам'яток архітектури у центральній частині Сімферополя встановлені охоронні дошки. Фахівці Кримського відділення Центру пам'яткознавства активно залучаються до підготовки статей «Зводу пам'яток України в АРК».

Таким чином, складання «Зводу пам'яток історії та культури» в АРК просувається вкрай повільно. Основна причина – недостатнє фінансування. Принагідно зауважимо, що у складі Наукового центру історико-краєзнавчих досліджень і «Зводу пам'яток України в АРК» достатня кількість кваліфікованих фахівців, здатних реалізувати ідею складання «Зводу». Крім того, авторами статей і рецензентами виступають співробітники різних спеціалізованих інститутів, у тому числі кримського відділення Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК, – відтак, питання укладання «Зводу» цілком і виключно залежить від виділених коштів задля реалізації цієї мети.

Слід зазначити, що діяльність Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК, Кримської республіканської організації УТОПШК та Рескомітету має резерви для активізації роботи

по розробці облікової документації на нововиявлені об'єкти культурної спадщини на теренах Криму.

Посилання

1. Горбик В.О. Сучасний стан підготовки багатотомного «Зводу пам'яток історії та культури України» // Історія України: Маловідомі імена, події, факти / Ін-т Історії України НАН України.– К., 2001.– Вип. 17.– С. 298–303.
2. Горбик В.О. Багатотомний «Звід пам'яток історії та культури України» – наукова база складання Державного реєстру нерухомих об'єктів історико-культурної спадщини // Пам'яткознавчі студії в Україні: Теорія і практика / Ін-т Історії України НАН України; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШК.– К., 2007.– С. 93–112.
3. Постановление Правительства АРК «Об издании Свода памятников истории и культуры Республики Крым» от 22 июня 1995 г. № 196 // Собрание законодательства Республики Крым.– 1995.– № 6.– Ст. 518.
4. Постановление Совета Министров АРК «Об издании Свода памятников истории и культуры Украины по АРК» от 30.11.2001 № 405 // Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым.– 2001.– № 10.– Ст. 1160.
5. Свод памятников истории и культуры АРК. Джанкойский район. Армянский горсовет. Краснопереконский район / Республіканський комітет АР Крим по охороні культурного насліддя.– Симферополь, 2002.– 120 с.
6. Поточний архів Республіканського комітету АР Крим з охорони культурної спадщини. Протокол колегії Рескомітету від 11.12.2002 р. [Про перспективний план роботи на 2003 р.; звіт Робочої групи Зводу пам'яток історії та культури України в АРК за 2002 р.].
7. Там само. Протокол колегії Рескомітету від 25.12.2003 р. [звіт Рескомітету за 2003 р.].
8. Там само. Протокол колегії Рескомітету від 31.03.2006 р. [звіт Рескомітету за 2005 р.].
9. Там само. Протокол колегії Рескомітету від 22.12.2006 р. [звіт Рескомітету за 2006 р.].
10. Манасев О.Ю. Охорона та використання пам'яток історії та культури в Автономній Республіці Крим (1991-2006 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук.– К., 2008.– С. 11.

Малик Є.І.

Державний історико-культурний заповідник у м.Путивлі

СТАН ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПУТИВЛЬЩИНІ

Путивльщина протягом багатьох століть відігравала важливу роль в економічному, політичному, культурному і духовному житті не тільки України, а й всієї Східної Європи. Пам'ятки древньої путивльської землі є складовою частиною історико-культурної спадщини нашої країни.

Сьогодні на території Путивльського району під охороною держави перебуває 108 пам'яток археології, 85 пам'яток історії, 43 архітектури і містобудування, 12 пам'яток монументального та 1 пам'ятка садово-паркового мистецтва. Враховуючи важливе історико-культурне значення комплексу пам'яток

давнього Путивля, на його основі Постановою Ради Міністрів УРСР від 30 грудня 1986 р. було створено Державний історико-культурний заповідник у м.Путивлі. Територія заповідника становить 225 га (72 га у м.Путивлі і 153 га в Спадщанському лісі поблизу Путивля), на якій розташовано 43 об'єкти нерухокої культурної спадщини. Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі займається питаннями охорони культурної спадщини на території, визначеній генеральним планом розвитку заповідника.

Збереження та використання пам'яток історії та культури є надзвичайно актуальним питанням для Путивльського району. Значна увага приділяється належному утриманню та охороні культурної спадщини Путивльською районною державною адміністрацією та органами місцевого самоврядування. Спільними зусиллями вдалось чимало зробити по відродженню храмів і монастирів краю.

У Мовчанському монастирі здійснюються заходи по реставрації його об'єктів. За останні п'ять років реставровано трапезну з оборонним муром та Татарською вежею, дзвіницю, настоятельський корпус, корпуси на господарському дворі, відновлено монастирську огорожу з вхідними брамами. Нині здійснюються ремонтно-реставраційні роботи у соборі Різдва Пресвятої Богородиці. Однак через брак коштів ведуться вони дуже повільно. В незадовільному стані знаходиться важливий об'єкт архітектурного ансамблю монастиря – церква Різдва Іоанна Предтечі. Пам'ятка потребує проведення комплексу консерваційних та реставраційних робіт, що збереже її від руйнації.

Значний обсяг робіт проведено і на об'єктах Софроніївського монастиря. Головні споруди монастиря відреставровані. Реставровано колишній лікарняний корпус з церквою Іллі Пророка, який тепер є головним об'єктом монастиря. Ремонтно-реставраційні роботи здійснені на Покровській надбрамній церкві, трапезній палаті. Побудована каплиця над входом до печерного комплексу. У 2005 р. був встановлений пам'ятний знак на честь 600-річчя Мовчанської ікони Божої Матері. Приведена в належний стан територія, частково відновлена мурована огорожа та зведена в'їзна брама. Наразі завершуються роботи по ремонту внутрішніх приміщень Покровської церкви. Найближчим часом храм буде освячено і відкрито для прихожан.

Ремонтно-реставраційні роботи у зазначених монастирях здійснені за рахунок їх власних коштів, коштів спонсорів та, головним чином, за рахунок благодійного фонду «Вічність».

У 2006-2007 рр. було реставровано Спасо-Преображенський собор. Ремонтно-реставраційні роботи покращили зовнішній вигляд, а також інтер'єр храму. Однак, доводиться констатувати, що

не рідко настоятелі церков легковажно ставляться до здійснення цих важливих заходів. Іноді вони вдаються до небажаних перебудов, не усвідомлюючи наслідків. Настоятель Спасо-Преображенського собору о.Богдан (Черемшинський) на власний розсуд вирішив звести нові в'їзні ворота храму, при цьому майже повністю зруйнувавши браму та частину мурованої огорожі кінця XVII ст. Державним історико-культурним заповідником у м.Путивлі були здійснені необхідні заходи щодо збереження від руйнації означеної пам'ятки. За ініціативи заповідника було прийняте рішення про необхідність проведення науково-обґрунтованих реставраційних робіт, а також розроблена науково-проектна документація. В результаті проведення реставраційних робіт були замінені аварійні ділянки мурованої огорожі. Решту муру та браму зміцнили та потинькували. Таким чином пам'ятка була збережена від руйнування і зберегла властиві їй автентичні риси.

У 2007 р. відремонтовані внутрішні приміщення церкви Миколи Козацького – пам'ятки архітектури національного значення, здійснений поточний ремонт фасадів пам'яток цивільної архітектури: колишніх торгових рядів купців Пономарьових, будинку історика Рябініна, головного будинку садиби поміщика Єфремова, колишнього ремісничого училища. В той же час потребує капітального ремонту будинок А.Черепова. У 2005 р. було здійснено інженерне обстеження технічного стану пам'ятки і зроблений висновок про необхідність проведення ремонтно-реставраційних робіт. Крім того, викликає занепокоєння стан будинку графа Головіна та будинку купця Брежнева. В аварійному стані перебуває будівля Курдюмівської богадільні, яка знаходиться на балансі Путивльської міської ради. Пам'ятка потребує термінового проведення консерваційних та реставраційних робіт.

У незадовільному стані знаходяться церкви в селах Вошинине, Кочерги, Яцине, які потребують негайного проведення ремонтно-реставраційних робіт. У зв'язку з тим, що приходи цих церков невеликі та бідні і самотужки здійснити зазначені роботи вони неспроможні, гостро стоїть проблема пошуку необхідних коштів.

Позитивним прикладом піклування про пам'ятки історії у Путивльському районі є проведення у 2004-2005 рр. ремонтно-реставраційних робіт на об'єктах меморіального комплексу у Спадщанському лісі. Зокрема, відреставровані партизанські землянки, приведені в належний стан алея героїв, монумент партизанської слави та інші пам'ятки меморіального комплексу. На всі ці роботи з обласного бюджету було виділено 70 тис. гривень. Значну спонсорську допомогу в здійсненні ремонтних робіт надали об'єднання «Сумиліс» та обласне комунальне підприємство «Сумиоблагроліс».

За дорученням Президента України у 2004 р. в с.Нова Слобода був споруджений монумент жертвам фашизму «Дзвін Скорботи». Монумент звели на вшанування пам'яті про 586 жителів села, закатованих гітлерівцями та їх посібниками 7 липня 1942 р. [4]. У 2006 р. в Путивлі був встановлений пам'ятний знак на честь жертв Чорнобильської трагедії, у 2007-2008 рр. в місті та інших населених пунктах району, які постраждали від Голодомору 1932-1933 рр., були встановлені пам'ятні знаки. В той же час через недостатнє фінансування в незадовільному стані знаходяться пам'ятки, пов'язані з подіями Великої Вітчизняної війни.

Останнім часом набуває важливого значення здійснення заходів по музеєфікації об'єктів культурної спадщини. Однак проведення цих робіт потребує зваженого, науково-обґрунтованого підходу. У 2006 р. за ініціативи Путивльської районної державної адміністрації був розроблений проект благоустрою та музеєфікації пам'ятки археології національного значення – городище літописного міста Путивль в урочищі Городок. Розробку проекту здійснила творча майстерня АПМ ТВП «БББ» (автори проекту В.І.Трегубов, В.В.Вечерський, А.І.Дейнека) [2]. В проекті передбачалось проведення робіт з благоустрою, музеєфікації городища та часткове відтворення втрачених оборонних споруд, а саме відбудову в натурі трьох башт (Вістової, Надбрамної, Іллінської з частиною оборонної стіни) Путивльської фортеці XVII ст. Пропонувалось також викласти з цегли або каменю контури мурованого собору XII ст., який у 1959 та 1965 рр. досліджували археологи В.А.Богусевич та Б.О.Рибаків [1].

Проект з благоустрою та музеєфікації городища викликав неоднозначне ставлення з боку вітчизняних археологів. Справа в тому, що автори проекту не передбачили роботи з консервації, реконструкції та експонуванню жодного з археологічних об'єктів розташованих на території городища. Крім того, проєктанти проігнорували той факт, що головні об'єкти Городка пов'язані з давньоруським періодом історії Путивля, зробивши акцент на реконструкції укріплень пізнього середньовіччя. Виходячи з цього, було рекомендовано доопрацювати проектне рішення з урахуванням результатів додаткових археологічних досліджень території пам'ятки. [3] Однак, не дивлячись на це, проект почали втілювати в життя.

У 2006-2007 рр. були проведені заходи по відтворенню Надбрамної та Вістової башт Путивльської фортеці. Субвенція з державного бюджету (1,8 млн. грн.) дала змогу довести відтворення оборонних башт до нульового циклу, встановити пам'ятний знак на братській могилі захисників Путивля 1239 р. У наступні два роки через відсутність фінансування роботи по благоустрою та музеєфікації Городка не здійснювались.

Сьогодні гостро постає проблема коригування проекту музеєфікації городища. На наш погляд, головний акцент варто зробити на об'єктах, пов'язаних з давньоруським періодом, і в першу чергу на залишках єдиного вцілілого на Сумщині об'єкту давньоруської архітектури – унікального триконхового храму домонгольського періоду, який був зруйнований у 1239 р. монголо-татарами на чолі з Менгу-ханом під час облоги міста [5]. У зв'язку з цим заслуговує уваги пропозиція путивльського священика, кандидата богослов'я, історика О.А.Чурочкина. Він пропонує відкрити всю пам'ятку, провести роботи з її консервації, звести над залишками залізобетонний стилобат, який би перекривав зовнішній фундамент. Звичайно, цим роботам повинно передувати ґрунтовне археологічне дослідження пам'ятки. Крім того, необхідно розробити систему гідроізоляції і вентиляції. Також слід визначити, яку конфігурацію необхідно придати цій захисній споруді. Стилобат повинен бути дещо більшим за розмірами, ніж давня пам'ятка, що надійно збереже її від пошкоджень. Саме на ньому пропонується звести храм або капличку.

Збудована церква одночасно може бути і діючим храмом, і музеєм. Екскурсанти зможуть оглянути рештки фундаменту давньоруського храму. У приміщенні церкви можна відкрити експозицію, присвячену архітектурі Путивля. Зведений храм-музей за наведеними вище принципами надійно законсервує автентичні залишки, зробить їх відкритими для відвідувачів, розв'яже всі питання, пов'язані з охороною пам'ятки.

Отже, здійснення кваліфікованої музеєфікації городища, яка б передбачала комплекс робіт з консервації і реконструкції пам'ятки археології національного значення «Городок» перетворить його в унікальний музейно-заповідний комплекс, присвячений давній Русі.

Збереження культурної спадщини набуває нині надзвичайно важливого значення для подальшого розвитку краю, що має значні культурні надбання та непересічну історію.

Посилання

1. Археология Украинской ССР. В 3-х томах. Т.3. Раннеславянский и древнерусский периоды. – К., 1986. – С. 313-314.
2. Вечерський В.В. Актуальні науково-методичні проблеми регенерації та музеєфікації «Городка» в Путивлі // Путивльський краєзнавчий збірник: випуск 3. – Суми, 2007. – С. 14-19.
3. Витяг з протоколу № 5 від 26.09.2006 р. Відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології НАН Україна. – С. 2-3.
4. Путивль. Державний історико-культурний заповідник. – Суми, 2005. – С. 30-31.
5. Сухобоков О.В. Древнерусский Путивль и его округа (по материалам археологических исследований). – Путивль, 1990. – С. 1327.